

Sınıf Öğretmenlerinin Mobbinge Yönelik Görüşleri

Classroom Teachers' Views on Mobbing

ÖZET

Bu çalışmada, sınıf öğretmenlerinin mobbing davranışıyla ilgili görüşlerinin nitel yöntemlerden fenomenoloji deseni ile araştırılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla, 2022-2023 yılında Bursa ilinin Mudanya İlçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi devlet okullarında görev yapan 15 sınıf öğretmeniyle görüşülmüştür. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile gerçekleştirilen çalışmaya katılan öğretmenlerin farklı okullardaki okul müdürleri ile en az 3 yıl çalışmış olmasına ve mesleki kıdemlerinin 8 yılın üzerinde olmasına dikkat edilmiştir. Çalışmaya katılacak öğretmenler belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada veriler araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Analizler, içerik analizi ile kategori ve temalar belirlenerek yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğretmenlerin okul idaresi, yöneticiler ve yardımcıları, öğretmenler, şube müdürleri, okul çevresi, veliler, köy muhtarı, köylüler gibi çok farklı kesimlerden mobbinge maruz kaldıkları belirlenmiştir. Öğretmene uygulanan mobbingin uygulayan kişiye göre farklı sebepleri olduğu ve uygulanan mobbing davranışının kişilere göre değiştiği, öğretmenin mobbing davranışlarına aktif ya da pasif olarak karşılık verdiği, olanlardan psikolojik etkilendiği ve çevresine olumsuz yansıttığı belirlenmiştir. Öğretmenlerin mobbinge maruz kalmasını önlemek amacıyla yapılan öneriler öğretmene, idareye ve MEB'e şeklinde sınıflanmıştır. Sınıf öğretmenlerinin mobbinge maruz kalma durumlarını inceleyen bu çalışmanın var olan durumu ortaya koyarak çözüm yollarının geliştirilmesi konusunda literatüre katkı sağladığı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sınıf Öğretmenleri, Mobbing, Yıldırma.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to investigate the opinions of classroom teachers about mobbing behavior with the phenomenology pattern, which is one of the qualitative methods. For this purpose, 15 classroom teachers working in official public schools affiliated to the Ministry of National Education in the Mudanya District of Bursa province in 2022-2023 were interviewed. Attention was paid to the fact that the teachers participating in the study, which was carried out with the semi-structured interview technique, had worked with the school principals in different schools for at least 3 years and that their professional seniority was over 8 years. Purposive sampling method was used while determining the teachers to participate in the study. In the research, the data were collected with a semi-structured interview form developed by the researcher. Analyzes were made by determining categories and themes with content analysis. As a result of the research, it was determined that teachers were exposed to mobbing from many different groups such as school administration, administrators and their assistants, teachers, branch managers, school environment, parents, village headman and villagers. It has been determined that the mobbing applied to the teacher has different reasons according to the person who applies it and the mobbing behavior applied varies according to the people, the teacher responds to the mobbing behaviors actively or passively, is psychologically affected by what happens and reflects it negatively on the environment. Suggestions made to prevent teachers from being exposed to mobbing are classified as teacher, administration and MEB. It is thought that this study, which examines the exposure of classroom teachers to mobbing, contributes to the literature on the development of solutions by revealing the existing situation.

Keywords: Classroom Teachers, Mobbing, Intimidation.

GİRİŞ

Günümüzde dünya şartlarının gösterdiği değişim ve gelişim sonucunda, örgütlerde çalışan bireylerin çok değerlerinin olmadığı klasik yönetim tarzlarının yerini daha insan odaklı modern yönetim anlayışı almıştır. Böylece insan kaynakları örgütlerde çok önemli bir hale gelmeye başlamıştır. Örgütlerde verimin yükseltilmek istenmesi, çalışanların iş ortamlarında karşı karşıya kaldıkları problemlerin incelenmesini zorunlu hale getirmiştir. Çalışanların birbirleri ile kurmuş oldukları iletişim ve etkileşim, çalışanlar arasında karşılıklı olarak güvenin ve verimli ortamın gelişmesini sağlarken, stres ve olumsuz ortamlarının ortaya çıkmasını engellemektedir. İletişim ve ilişkilerin bozulmaya başlaması ve bunun aşırıya kaçması örgütün ve çalışanların verimliliğini düşürmektedir. Bu çerçevede bir örgütün daha verimli bir biçimde çalışması, örgüt kapsamında

Bayram Sungur¹
Bülent Kılınc²
Gamze Acar Mertcan³

How to Cite This Article

Sungur, B., Kılınc, B. & Acar Mertcan, G. (2023). "Sınıf Öğretmenlerinin Mobbinge Yönelik Görüşleri", International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, (Issn:2630-631X) 9(77): 5009-5018. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/smryj.71904>

Arrival: 18 July 2023
Published: 30 November 2023

Social Mentality And Researcher Thinkers is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Okul Müdürü., MEB, Fethiye Yusuf İzzet Gökçe İlkokulu , Muğla, Türkiye

² Okul Müdürü, MEB Fethiye Ölüdeniz İlkokulu, , Muğla, Türkiye

³ Müdür Yardımcısı, MEB Fethiye Yusuf İzzet Gökçe İlkokulu, Muğla, Türkiye

çalışan insanların kendilerini örgütün bir parçası, üyesi olarak hissetmeleri, çalıştıkları kuruma karşı aidiyet duygusu beslemeleri açısından önemli bir etkidir (Mamaç, 2019).

Çalışanların işlerine daha çok önem göstermeleri verimli bir şekilde çalışmalarını ve etkinliklerini yükseltmektedir. Çalışanların birbirlerine karşı duydukları saygı, tutum ve davranışlar, çalışanlara değer verilmesi, örgütlerin başarısında önemli etkenler içerisinde yer almaktadır. Çalışanları çalıştıkları kurumlarda olumsuz yönde etkileyen en önemli faktörlerin başında “yıldırma” olarak bilinen mobbing davranışları ve buna bağlı olarak çalışanların tükenmişlik durumu gelmektedir. İşyerlerinde çalışanların karşılaştıkları ve maruz kaldıkları mobbing eylemleri çalışanların işyerine bağlılıkları ve aidiyet duygusu üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bu nedenle çalışanların işyerlerine aidiyet ile mobbing davranışlarına maruz kalmaları arasında ilişki olabilmektedir (Alkan, 2011).

Çalışanlara mobbing davranışlarının uygulanması kamu kurum ve kuruluşlarında ya da özel sektörde farketmeksizin her örgütte görülebilmektedir. Çalışanlara uygulanan mobbing davranışlarının belirlenmesinin zor olduğu kabul edilmektedir. Görev ve kuralların net bir şekilde tanımlanmadığı işyerlerinde, çalışanlar arasında kapalı bir iletişimin varlığında, sevgi ve saygı eksikliğinde işyerlerinde mobbing davranışlarının daha kolay ortaya çıktığı ve daha çok rastlandığı belirtilmektedir (Pehlivan, 2002).

Çalışma hayatı incelendiğinde, kendini geliştirmiş, üretken, çalışkan, yetenekli, başkalarına kendini beğendirmeye çalışmayan bireylerin daha az mobbinge maruz kaldığı görülmektedir. Bu özelliğe sahip kişilerin çalışma hayatı boyunca gerçekleştirdikleri işleri ve davranışları gözden geçirerek hata yaptıkları zaman geri dönüş gerçekleştirerek yaptıkları hataları düzelmeye çalıştıkları belirlenmiştir (Yıldız, 2017).

Mobbing davranışının görüldüğü örgütlerde bir çok sorun da beraberinde gelmektedir. Çatışmaların ortaya çıkması, çalışanların işlerinde verimsiz ve mutsuz olması, örgütün bütünlüğüne zarar vermesi bunlardan bazıları olarak sayılabilir. Mobbing davranışlarının çalışanlar ve işyerleri açısından yıkıcı etkilerinin olduğu son dönemlerde yapılan araştırmalarda ortaya konmuş ve mobbing davranışlarının çalışanlar üzerinde bıraktığı etkilerin azamsanmayacak düzeyde olduğu gözlemlenmiştir. Bu tür davranışlara maruz kalan veya bu eylemlere tanık olan örgüt üyeleri büyük bir stres altına girmektedir. Bu şekilde stres altında kalan bireylerin zihinsel ve fiziksel olarak zarar görmektedir. Stres altında çalışan bireyler örgüt içerisine girmemek için hata yapma, devamsızlık, verimlilikte düşme, kaza yapma, performansta azalma şeklinde tepkiler göstermektedirler (Pehlivan, 2002).

Mobbinge başa çıkmada en önemli unsur, kişinin, örgüt çalışanlarının ve toplumun mobbing farkındalığının olmasıdır. Bu açıdan mobbinge mücadele için mobbing farkındalık çalışmalarının sadece örgüt ile sınırlı kalmaması kamuoyunun da bilgilendirilmesi gerekir. Mobbingin görmezden gelinmesi yeniden tekrarlanmasına ve yaygınlaşmasına neden olmaktadır. Mobbinge maruz kalan kişi kabul edilebilir tepkilerle yasalara ve ahlak ilkelerine uygun olarak hareket etmeli ve saldırılardan korunmalıdır. Şiddete maruz kalan kişilerin sosyal destek alması önemlidir (Özdemir, 2015).

Sınıf Öğretmenlerine Uygulanan Mobbing ve Mobbinge Maruz Kalma Düzeyleri

Öğretmenler arasında yer alan olumsuz iletişim tarzlarının psikolojik, meseleli ve sosyal benliklerine zarar verecek düzeyde olursa bu öğretmenleri olumsuz olarak etkilemektedir. Okullarda görev yapan öğretmenlerin yaşadıkları psikolojik mobbing uygulamasının branşlara göre çeşitlilik gösterdiği belirlenmiştir. Sınıf öğretmenlerinin, baranş öğretmenlerine nazaran daha fazla şiddete maruz kaldığı saptanmıştır. Bunların sebebi ise farklı baranşlarda yer alan öğretmenlerden daha çok kültürel, sosyal, sportif çalışmalar beklendiği için gerçekleştiği görülmüştür (Koç ve Bulut, 2009).

Aynı okullarda çok yıllar görev yapan öğretmenlerin göreve yeni başlayan öğretmenlere göre okul idaresinin hükmetme ve çatışma yönetimlerini daha az algıladıkları belirtilmiştir. Okulda çalışma süresinin artması ile okul yöneticilerini daha yakından tanıyarak okul yöneticilerin uyguladıkları stratejileri daha net bir şekilde tanıma fırsatı olacak ve ona göre davranış sergilemektedir (Demir ve Şahin, 2022).

Mobbingin sınıf öğretmenlerine etkisi incelendiğinde; mobbinge maruz kalan sınıf öğretmenlerinin psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğu, kabusla uyanma, uyku problemleri, sosyal hayatla bağların kopması, sakinleştirici ilaçların kullanımının artması, agresif hareketler, ani ve irkilerek uyanma, mental yorgunluk, üzerinde kırgınlık ve yorgunluk hissi, odaklanma ve motive olamama gibi problemler görülmektedir (Yıldız, 2017).

Öğretmenlerin psikolojik şiddete maruz kalması, meslekteki görevinin tehlikeye girmesi, agresif davranışlar sebebi ile çevresinden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Ortaya çıkan huzursuzluk ve uygulanan mobbing görünmezden gelinirse kişilerde farklı boyutlarda rahatsızlıkların oluşmasına neden olmaktadır. Psikolojik şiddet unsurunun görülmesinde, sebepsiz ağlama, konsantrasyon olamama, uyku sorunu, agresif hareketler

görülmektedir. İkinci olarak ise, midede sindirim problemleri, tansiyonun yükselmesi, depresif şikayetler, işe geç gitme, işyerinden uzak durma gibi sağlık sorunları görülmektedir. Mobbing görmezden gelindiğinde kişinin meyletme riskine kadar götürmektedir (Yıldız, 2017).

Mobbing günümüzde eğitim ve öğretim alanında da çok sık olarak karşımıza çıkmaktadır. Okul yönetimi, öğrenci ve öğretmen üçgeninde çoğu kez öğrenciler ve veliler tarafından da psikolojik baskılara maruz kalabilmektedir. Çoğunlukla okul idarecileri, medeni cesaretleri çok fazla, özgür düşünceye sahip, gelişimci ve görevde yeni olan öğretmenlere karşı psikolojik baskı uygulamaktadır. Bu baskılara maruz kalan öğretmenlerin mesleklerinden soğumaya varan, tayin isteyecek hatta görevinden istifa edecek kadar çok zor durumda kalan öğretmenler bulunmaktadır. Eğitim kapsamında idareci ve öğretmenler mesleki açıdan farklı olarak bakan kazanmak ya da kaybetmek düşüncesi ile öğrencilere yaklaşılarak çatışmanın çıkmasına ortam hazırlamaktadırlar. Genç kişilerin meydana getirmiş olduğu bu ortamlarda karşılıklı bir döngü durumuna gelen problemler bireylere zarar verdiği gibi örgütlere ve mesleklerde zarar vermektedir. Bu doğrultuda toplumların eğitim seviyeleri ve yaşam kalitelerini belirleyen öğretmenlerin önemi çok fazladır. Öğretmenler meslekleri gereğince farklı yerlerde ve farklı okullarda farklı insanlar ile bir arada olmaktadır. Bu bağlamda buldukları okullarda ve yerlerde istenmeyen bir durum olmasına rağmen çoğu kez öğretmenler mobbinge maruz kalmaktadırlar. Uygulanan mobbing okul yöneticileri ve öğretmenler arasında gerçekleşebilmektedir. Tüm işyerlerinde mobbing yaşandığı gibi eğitim alanında da mobbing çok sık olarak görülmekte ve yaşanmaktadır (Yıldız, 2017).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı; sınıf öğretmenlerinin, öğretmenlere uygulanan mobbinge ilgili görüşlerinin belirlenmesidir. Bu kapsamda aşağıda yer alan araştırma sorularına cevap aranmıştır;

- ✓ Sınıf öğretmenleri kimlerin mobbing davranışlarına maruz kalmaktadır, sebepleri nelerdir?
- ✓ Sınıf öğretmenlerinin maruz kaldıkları mobbing davranışları nelerdir?
- ✓ Sınıf öğretmenleri mobbing davranışlarına maruz kaldıklarında ne yapmaktadır?
- ✓ Mobbing davranışlarının sınıf öğretmenleri üzerindeki etkileri nelerdir?
- ✓ Sınıf öğretmenlerinin mobbing davranışlarına maruz kalmaması için yapılması gerekenler nelerdir?

Eğitim kurumlarında mobbing kavramının, mobbing eylemlerinin, mobbing ile mücadele etme yöntemleri yeterince bilinmediği durumlarda öğretmenler, mobbing davranışına daha sık maruz kalmaktadır. Mobbing eylemlerine maruz kalan ve şahitlik eden öğretmenlerin çalıştıkları işyerlerine aidiyetlik duygusu hissetmeleri beklenemez (Mamaç, 2019). Bu nedenle, bir yerde mobbingin varlığının araştırılması, çözüm geliştirilmesi açısından da önem taşımaktadır.

Öğretmenlerin öğrenciler üzerinde, zihinsel, duygusal, ruhsal bakımdan gelişmelerinde çok büyük etkileri vardır. Bunun için öğretmenlerin çalıştıkları alanlarda mutlu, huzurlu, rahat hissetmeleri son derece önemlidir. Öğretmenlerin çalıştıkları kurumlarda mobbing davranışlarına maruz kalması öğrencilere olumsuz bir şekilde yansır. Mobbing davranışlarının, çalışan kişilerde çok yoğun bir biçimde verimliliği düşüreceği için çalıştıkları kuruma bağlılığını azaltacaktır. Eğitimin daha kaliteli olması için çaba gösteren öğretmenlerin bu tür davranışlara maruz kalmamaları eğitimin önünde engellerin ortadan kalkması anlamını taşır.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Milli Eğitime bağlı okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin mobbinge ilgili görüşlerinin belirlenmesi için yapılan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel çalışmalarda gözlem, görüşme ve döküman analizleri genel olarak kullanılan veri toplama yöntemleridir. Fenomenoloji ya da olgubilim ise durumların ya da olayların kişilerin algısına göre olduğu gibi doğal ortamda bütüncül ve gerçekçi bir şekilde ortaya konmasını sağlayan bir araştırma türüdür (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Çalışma Grubu ve Verilerin Toplanması

Bu çalışmaya, 2021-2022 yılında Bursa İlinin Mudanya İlçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'nda bağlı okullarda görev yapan 15 sınıf öğretmeni katılmıştır. Çalışma içerisinde yer alacak öğretmenlerin farklı okullardaki okul müdürleri ile en az 3 yıl çalışmış olması ve mesleki kıdemlerinin 8 yıl üzerinde olmasına dikkat edilmiştir. Okullar ve öğretmen belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında görüşmeler öğretmenler ile yapıldığı esnada dışarıdan hiçbir şekilde görüşmeyi etkilemesi ya da bölmesi için öğretmenlerin düşüncelerini daha rahat bir şekilde aktarabilmesi amacı ile sessiz

ve sakin bir ortam seçilerek görüşmeler yüz yüze yapılmıştır. Görüşme öncesinde katılımcı öğretmenler ile iletişim kurularak konu hakkında bilgi verilmiş görüşmeye katılım gösterebileceğine dair onayları alınmıştır. Katılımcıların görüşme esnasında verdikleri bilgilerin yalnızca bilimsel amaçlarla kullanılacağı ve isimlerinin gizli kalacağına dair bilgilendirmeler yapılmıştır. Verilerin elde edilmesinde tarafsız bir rol edinilerek, görüşmecilerin görüşlerini özgür bir biçimde yapmaları için güvenli ve sesiz bir ortam hazırlanmıştır. Görüşmenin gerçekleştirileceği grup amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Görüşmeye istekli kişilerin görüşlerine yer verilmiştir. Görüşmecilerin izinleri dahilinde görüşmelerden notlar alınmıştır.

Veri Toplanma Aracı ve Verilerin Analizi

Çalışmanın amacına uygun olarak veri toplama aracı hazır hale getirilirken alan yazında mobbing konusu taranarak, incelenmiş ve kuramsal çerçeve kapsamında belirlenmiştir. Çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmak için sınıf öğretmenlerine uygulanan mobbing davranışları ile ilgili akademik çalışmalar olarak yer alan makale, tez, kitap, dergi gibi kaynakların literatür taraması yapılarak çalışma için kaynaklar toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış veri toplama aracı için görüşme soruları hazırlanmış ve uzman değerlendirmesiyle gerekli düzeltmelerin ardından çalışma kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi okullarda görev yapan sınıf öğretmenlerine iletilmiştir. Araştırmada elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucu elde edilen kategori ve temalar, bulgularda sunulmuş, sonuçlarda yorumlanarak konu kapsamında önerilere yer verilmiştir.

BULGULAR

Sınıf öğretmenlerinin mobbing davranışlarına maruz kalma sebepleri

“Sınıf öğretmenleri kimlerin mobbing davranışlarına maruz kalmaktadır, sebepleri nelerdir?” sorusuna sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplardan elde edilen kategori ve temalar Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Sınıf Öğretmenlerine Mobbing Uygulayan Kişiler Ve Nedenleri

Kategori	Tema
Mobbing uygulayanlar	Okul idaresi, yöneticiler ve yardımcıları, diğer öğretmenler, şube müdürleri, okul çevresi, veliler, köy muhtarı, köylüler
Veliyle ilgili	Öğrenciden tek sorumlu kişi olması nedeniyle Velilerin kaygıları nedeniyle Veli ve öğrenci bilinçsizliği Sorumsuzluklarını örtmek için
Öğretmenle ilgili	Öğretmenlerinin kıdemleri Öğretmenin yetersizliği Öğretmen haklarının olmaması Öğretmenler arası ego yarışı Bağımsız olması nedeniyle
Yöneticiyle ilgili	Niteliksiz yöneticiler Öğretmen üzerinde baskın olmak istemesi Fikir farklılıkları nedeniyle Siyasi nedenlerle Öğretmenler arasında ayrımcı bakış açıları nedeniyle

Sınıf öğretmenlerine yöneltilen “Sınıf öğretmenleri kimlerin mobbing davranışlarına maruz kalmaktadır, sebepleri nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplardan “mobbing uygulayanlar”, “veliyle ilgili”, “öğretmenle ilgili” ve “yöneticiyle ilgili” olmak üzere 4 kategori ve bunların altında toplam 15 tema belirlenmiştir. Öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

“Okul idaresi, veliler her kademede bulunan iş arkadaşları amir veli okul çevresi vb.”

“Öğrenciden tek sorumlu öğretmen görüldüğü için”

“Sınıf öğretmenleri genelde velilerin ve idarenin mobbing davranışlarına maruz kalır. Velilerin 6 yaşındaki çocuklarından ilk defa ayrı kaldıkları için yaşadıkları kaygıları öğretmene yansıtması sebeplerden biridir.”

“Okul idarecileri. Öğretmenler arasında ücretli, sözleşmeli, kadrolu gibi ayrımların olması ve kanunen haklarını düzenleyici maddelerin bulunmaması”

“Alanlarına tam hakim olmamaları, haklarını tam savunamamaları, yetersiz örgütlenme, kifayetsiz yöneticiler”

“Okul müdür ve yardımcıları, şube müdürleri”

“Köylerde ve şehirde görev yapan öğretmenlerin mobbinge maruz kalma sebepleri değişebiliyor. Merkezde görev yapanlar genelde okul idaresi ile anlaşamamasından dolayı mobbinge maruz kalmaktadır. Köylerde görev yapanlar ise daha çok köy muhtarları veya köylüler tarafından mobbinge maruz kalmaktadır.”

“Okul idarecileri tarafından... Bağımsız olması, derslerini kendisinin takip etmesi, idarecilerin öğretmen üzerinde baskın olmak istemesi”

“Müdür yardımcıları, amirleri, öğretmen arkadaşları ve veliler tarafından okul idaresi tarafından mobbinge daha fazla maruz kalmaktadır. Öğretmenin amiriyle farklı düşüncede olması, siyasi görüş farklılıkları”

“Velilerin ve idarenin. Genellikle aynı fikirde olunmadığı ve fikrine saygı duyulmadığı için mobbinge maruz kalıyor.”

“Görev tanımları dışında işlerin yüklenmesi, veli öğrenci bilinçsizliği ile öğretmenin psikolojik olarak baskı altında tutulması”

“Öğretmenler arasındaki ego yarışı idarecilerin tutarsız adil olmayan yaklaşımları”

Sınıf öğretmenlerinin maruz kaldıkları mobbing davranışları

“Sınıf öğretmenlerinin maruz kaldıkları mobbing davranışları nelerdir? Lütfen açıklayınız.” sorusuna sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplardan elde edilen kategori ve temalar Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2: Sınıf Öğretmenlerinin Maruz Kaldıkları Mobbing Davranışları

Kategori	Tema
Veliyle ilgili	Velilerin öğrencileri için sürekli yersiz isteklerde bulunması
	Velilerin öğrenci yanında öğretmenle tartışması
	Sürekli idareye ve diğer velilere şikayet etme
Öğretmenle ilgili	Öğretmenler arası dedikodu
	Öğretmenler arası dışlama
	Öğretmenler arası küçümseme
	Öğretmenler arası yaptığı işi beğenmeme
	Sürekli idareye şikayet etme
Yöneticiyle ilgili	İdare öğretmenleri küçük düşürüyor
	Öğretmen üzerinde baskı kurması
	İdare öğretmene gereksiz yersiz iş yüklüyor
	İdarenin resmi işlemleri yavaşlatması
	Kıyaslama yapılması
	Gereğinden fazla denetleme
	Öğretmenler arasında adaletsiz davranışlar sergilenmesi
	Sürekli başarı beklentisi
	Ders programına ve işlenişine sürekli müdahale
	Ek ders çizelgesinin gösterilmemesi
	Psikolojik şiddet (aşağılama, hakaret,
	Yaptığı işi beğenmeme
	Ayırım yapma
	Değersiz hissettirme

Sınıf öğretmenlerine yöneltilen “Sınıf öğretmenlerinin maruz kaldıkları mobbing davranışları nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplardan “veliyle ilgili”, “öğretmenle ilgili” ve “yöneticiyle ilgili” olmak üzere 3 kategori ve bunların altında toplam 22 tema belirlenmiştir. Öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

“Veliler kendi egolarını yükseltmek için ya da sorumsuzluklarını örtmek için öğrencisinin yanında öğretmenle tartışarak yapıyor. İdare de veli ile sorun yaşamamak için öğretmeni küçük düşürüyor”

“Velilerin çocukları için sürekli yersiz istekleri, idarenin yersiz istekleri Resmi işlemlerinin idare tarafından yavaşlatılması, zümre öğretmenleri ile gereksiz konularda kıyaslanması, gereğinden fazla idare tarafından denetlenmesi”

“Sürekli başarı beklentisi, diğer öğretmenlerle kıyaslanması, ders programına ve ders dağılımlarına, işlenişine müdahale.”

“Diğer öğretmenlerden farklı olarak daha fazla sınıf denetimine maruz kalması, ek ders çizelgesinin gösterilmemesi, kadrolu, sözleşmeli, ücretli öğretmen olarak ayırım yapılması, kişiliğine, karakterine, dini inancına, etnik kökenine harekette bulunulması”

“Yöneticilerin, görevi olsun olmasın kendi yapması gereken işleri yaptırmaları”

“Psikolojik laflar, söylemler, yapılan işin beğenilmemesi. Bilgilendirmenin yapılmaması gibi birçok davranış. Okul idaresinin, öğretmenin görevi olmamasına rağmen öğretmene bu görevleri yaptırması. Okul öğretmenleri içinde ayrımcılık yapması”

“Öğretmene kendini değersiz hissettirilmesi Öğretmenle uygun olmayan bir üslupla konuşulması Öğretmenin mesleki bilgi ve yeterliliğinin küçümsenmesi Öğretmene kendi sorumlulukları dışında iş ve işlemlerin yaptırılması”

“Genel olarak amir bahiyetindeki kişiler tarafından öğretmenin sorumlulukları görev tanımındayer almayan işler yüklenme”

Sınıf öğretmenlerinin mobbing davranışlarına tepkileri

“Sınıf öğretmenleri mobbing davranışlarına maruz kaldıklarında ne yapmaktadır?” sorusuna sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplardan elde edilen kategori ve temalar Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3: Sınıf Öğretmenlerinin Maruz Kaldıkları Mobbing Davranışları

Kategori	Tema
Aktif tepki	MEB’den destek ister.
	Konuşarak çözer
	Üst makamlara bildirerek destek ister
	Sendikalardan destek ister
Pasif tepki	Genellikle susuyorlar
	Gergin ve öfkeli oluyorlar.
	Mesleğinden soğur
	Bilinçsizlikten itaat etme, sinme davranışı

Sınıf öğretmenlerine yöneltilen “Sınıf öğretmenleri mobbing davranışlarına maruz kaldıklarında ne yapmaktadır?” sorusuna verdikleri cevaplardan “aktif tepki” ve “pasif tepki” olmak üzere 2 kategori ve bunların altında toplam 8 tema belirlenmiştir. Öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

“Öğretmenlikten soğur”

“Eğer mobbing konusu konuşularak çözülecek düzeydeyse konuşup çözer. Daha karmaşık bir durum ise üst merciden yardım alabilmektedir”

“Bu konuda büyük çoğunluk bağlı olduğu sendikalardan yardım istemektedirler”

“Milli eğitim müdürlükleri ile görüşmekte çözümediği durumda sendikalardan yardım istemektedirler”

“Konuyla ilgili diğer kişiyle konuşup sorunu çözmek, eğer çözülmüyorsa silsile yoluyla diğer birimlere ya da kişilere başvurunun ve ilgili şikayetin yapılması gerekir. İçine ata ata şişmektedir”

“Maalesef o mobbing durumuna sesini çıkaramıyor. Durumun daha kötü yollara neden olacağı düşüncesini içeriyorlar. Tabi ki bu mobbingi farklı kurumlara başvurup yok etmeye, hakkını almaya çalışan öğretmenler de oluyor”

“Mobbinge maruz kaldıkları konu hakkında araştırma yapmaktadır. Çoğu öğretmen haklı olduklarını bilmesine rağmen okul idaresi ile aralarının daha fazla bozulmaması için susmaktadır. Bu susmanın sebebi Milli Eğitim Müdürlüklerinin öğretmenden yana durmayacaklarına inanmalarındır.”

“Gergin, öfkeli ve yaptığı işe odaklanmada sorun yaşamaktadır”

“Mesleki hak ve sorumluluklarını tam olarak bilmemeketen dolayı genelde itaat etme, sinme gibi davranışlarda bulunurlar”

Mobbing davranışlarının sınıf öğretmenleri üzerindeki etkileri

“Mobbing davranışlarının sınıf öğretmenleri üzerindeki etkileri nelerdir?” sorusuna sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplardan elde edilen kategori ve temalar Tablo 4’de yer almaktadır.

Tablo 4: Mobbing Davranışlarının Sınıf Öğretmenleri Üzerindeki Etkileri

Kategori	Tema
Psikolojik etkileri	Psikolojik olarak yıpranır
	İsteksiz olur
	Başarıları düşer
	Morali bozulur
	Özgüveni sarsılır
	Gergin ve öfkeli olur
	Sürekli kendini yer
	Sürekli maruz kaldığı konuları düşünür ve dalgın olur
Çevreye yansıyan etkiler	Okula, derse ve öğrencilere olumsuz yansır.
	Ailesine ve çevresine olumsuz yansır.
	Öğrencileri ile sağlıklı bağ kuramaz
	Dikkatsiz ve umursamaz olur
	Derse adapte olamaz
	Ders motivasyonu düşer
	Verimsiz olur

Sınıf öğretmenlerine yöneltilen “Mobbing davranışlarının sınıf öğretmenleri üzerindeki etkileri nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplardan “psikolojik etkiler” ve “çevreye yansıyan etkiler” olmak üzere 2 kategori ve bunların altında toplam 15 tema belirlenmiştir. Öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

“Ders motivasyonu düşer, verimsiz olur”

“Mobbing davranışlar öğretmenin tüm motivasyonunu düşürmektedir”

“Okula derse öğrencilere yönelik öğretmen üzerinde olumsuz etkileri olmaktadır. Derse isteksiz girer, öğrencileri ile sağlıklı bağ kuramaz.”

“Derse isteksiz girme, sürekli maruz kaldığı konuları düşünme, derse adepte olamama”

“Öğretmenin psikolojik olarak yıpranması, dersi etkili ve verimli bir şekilde işleyememesi, özgüven kaybı”

“Verimliliğini düşürme, ailesine ve öğrencilerine yansıtma, oluşan dalgınlık ve moral bozukluğuyla sürekli kendini yeme neticesinde ekonomik sarsılma”

“En büyük etkisi öğretmeni verimsizleştirmek”

“Baskıcı bir ortamda öğretmenler kendilerini tam olarak derslere adapte edemediği için kendi bilgilerini öğrencilere layıkıyla aktaramamaktadır. Bu da öğretmenlerin başarılarını etkilemektedir”

“Mobbing davranışlarına maruz kalan öğretmenlerde; konsantrasyon kaybı, dikkat eksikliği, özgüven eksikliği, gerginlik gibi olumsuz davranışlar oluşmaktadır”

“Mobbinge maruz kalan öğretmen ister istemez hem de sınıf içinde hem de sınıf dışında bu baskıların altında kalmaktan dolayı birçok alanda gereken verimi elde edemez”

Sınıf öğretmenlerinin mobbing davranışlarına maruz kalmaması için yapılması gerekenler

“Sınıf öğretmenlerinin mobbing davranışlarına maruz kalmaması için yapılması gerekenler nelerdir?” sorusuna sınıf öğretmenlerinin verdikleri cevaplardan elde edilen kategori ve temalar Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5: Sınıf Öğretmenlerinin Mobbinge Maruz Kalmaması İçin Yapılan Öneriler

Kategori	Tema
Öğretmene öneriler	Her söyleneni dikkate almamalı
	İlişkilerinde seviyeyi korumak
	Veliyle çatışma yerine işbirliği sağlanmalı
	Mesleki bilgi ve donanımları tam olmalı
	Yasal haklarını bilmeli
İdare ve okula öneriler	İdarenin liyaketle seçilmesi
	Veliye sınırları açık ve net bir şekilde belirtmek
	İdarenin adaletli olması
	Öğretmenler arası ilişkilerin güçlendirilmesi
	Sosyal etkinliklerin artırılması
MEB’e öneriler	Yasal alt zemin artırılması
	Sözleşmeli öğretmen statüsünün kaldırılması
	Aday öğretmene not verme usulü kaldırılmalıdır

Sınıf öğretmenlerine yöneltilen “Sınıf öğretmenlerinin mobbing davranışlarına maruz kalmaması için yapılması gerekenler nelerdir?” sorusuna verdikleri cevaplardan “öğretmene öneriler”, “idare ve okula

öneriler” ve “MEB’e öneriler” olmak üzere 3 kategori ve bunların altında toplam 13 tema belirlenmiştir. Öğretmen görüşlerinden bazıları aşağıda sunulmuştur.

“Herkesin dediğini duymayıp dinlememeli kendisi neyin doğru neyin yanlış olacağına karar vermelidir. Herkese nerede duracağını belli etmelidir. Sonuçta öğretmen olmak herkesin yapabileceği bir şey değil. Öyle olsaydı herkes evinde okul okurdu”

“Veli mobbingine maruz kalmalarını engellemek için veli ile çatışma yerine işbirliği yoluna gitmelidir. Velilerden beklentilerini ve verebileceklerini açık ve net bir şekilde ortaya koymalıdır”

“Okulda adil ve tutarlı bir idarenin olması birinci öncelik. Okulda öğretmenler arasında sosyal ilişkilerin kuvvetlendirilmesi. Sosyal etkinliklerin artırılması”

“Öğretmenlerin bağımsız, idarenin baskısı olmadan işini yapabilmelerini sağlayacak bir yönetmelik değişikliği. Okul idaresinin müdahale sınırlarının net belirlenmesi. Yasal alt zemin ve sosyal diyologların artırılması”

“Okul müdürü ve müdür yardımcıları ya da mobbing uygulayan diğer kişiler önce sözlü olarak anlaşmaya varmaya çalışmalı, saygılı olunmalı, ayırım yapmadan şeffaf ve eşit davranışlar sergilenmeli”

“Mesleki bilgi donanımları tam olmalı, kanunların kendilerine tanımuş oldukları hakları bilmeli”

“Kendi fikirlerini kabul edip insanların görüşlerine saygı duyulmasını sağlayacak mesafe içerisinde olunmalı fikrimce. Kurallara uyup verimli olup geriye kalan birçok şeyde mesafeyi korumalıdır”

“Okul idaresinin liyakatle seçilmesi.

“Öğretmenler arasında eşitliğin sağlanması”

“Öncelikle öğretmenler arasında ücretli, sözleşmeli ve kadrolu gibi ayrımlar ortadan kaldırılıp kanunen mesleki hayatları garanti altına alınmalıdır”

“Sözleşmeli öğretmen statüsü kaldırılıp, okul müdürü ve danışman öğretmenin; Aday öğretmene not verme usulü kaldırılmalıdır”

“Görev ve sorumluluklarını bilmek, ikili ilişkiler ve iş ilişkilerinde seviyeyi korumak. Veli ve öğrenci ilişkilerinde olabildiğince profesyonelliği elden bırakmaması gerekir”

“Mesleki bilgi donanımları tam olmalı, kanunların kendilerine tanımuş oldukları hakları bilmeli”

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı; sınıf öğretmenlerinin, öğretmenlere uygulanan mobbinge ilgili görüşlerinin belirlenmesidir. Bu amaçla nitel yöntemlerden fenomenoloji deseniyle yapılan araştırma sonucunda, öğretmenlere mobbing uygulayan kişiler içinde okul idaresi, yöneticiler ve yardımcıları, öğretmenler, şube müdürleri, okul çevresi, veliler, köy muhtarı, köylüler gibi farklı kesimler tarafından mobbinge maruz kaldıkları belirlenmiştir. Literatürde öğretmenlerin mobbinge uğradığını gösteren pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalara göre eğitim sektöründe öğretmenlere uygulanan mobbing oldukça yaygındır. Gökçe (2006), Gündüz ve Yılmaz (2008), Çelebi ve Taşçı (2014), Karaca Işık ve İnegöl (2023) öğretmenlere en fazla mobbingin idareciler ve daha çok üst kademeler tarafından uygulandığını belirtmiştir. Ancak diğer öğretmenlerin (Işık, 2007) ve velilerin (Başar ve Dinçkal, 2019) yaptığı mobbinge ilgili yapılan çalışmalar bu konuda daha fazla çalışmaya ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Öğretmenlere uygulanan temel sebeplere bakıldığında ise veli, öğretmen ve okul idaresi olmak üzere üç kategorinin öne çıktığı görülmektedir. Velilerin; öğrenciden tek sorumlu kişi olması nedeniyle öğretmene çok yükledikleri, çocuklarıyla ilgili kaygıları nedeniyle, veli ve öğrenci bilinçsizliği nedeniyle ve kendi sorumsuzluklarını örtmek için öğretmene yüklenmeleri sebebi ile öğretmene mobbing uyguladıkları ifade edilmiştir. Öğretmenlerin meslektaşlarına uyguladıkları mobbing davranışının arkasında; öğretmenlerinin düşük kıdemi, öğretmenin yetersizliği, öğretmen haklarının yeterli olmaması, öğretmenler arası ego yarışının olması gibi sebepler sıralanmıştır. Okul yöneticileri ve idaresi ise öğretmenin bağımsız olması nedeniyle, yöneticilerin niteliksizlikleri nedeniyle, öğretmen üzerinde baskın olmak istemesi nedeniyle, fikir farklılıkları nedeniyle, siyasi nedenlerle, öğretmenler arasındaki ayrımcı bakış açıları nedeniyle mobbing uyguladıkları belirtilmiştir. Gökçe (2006), mobbing davranışının ortaya çıkma sebebinin en fazla mobbinge uğrayan kişinin kişilik yapısı olduğunu belirlemiştir. Çelebi ve Taşçı (2014), öğretmenlere uygulanan mobbing nedenleri arasında baskıcı yönetim, siyasi görüş farklılığı gibi bu çalışmayla benzer sonuçların yanında kıskançlık, dedikodu, farklı kişilik yapısı, makam tutkusu, personel fazlalığı, gücün kötüye kullanılması gibi farklı sonuçlar da belirlemiştir.

Öğretmenlere uygulanan mobbing davranışları arasında; velilerin uyguladığı; öğrencileri için sürekli yersiz isteklerde bulunması, öğrenci yanında öğretmenle tartışması, öğretmeni sürekli idareye ve diğer velilere şikayet etmesi bulunmaktadır. Öğretmenlerin meslektaşlarına uyguladığı; öğretmenler arası dedikodu, dışlama, küçümseme, yaptığı işi beğenmeme, sürekli idareye şikayet etme sıralanmıştır. İdarenin öğretmenlere uyguladığı mobbing davranışları içinde ise; idarenin öğretmeni küçük düşürmesi, öğretmen üzerinde baskı kurması, öğretmene gereksiz yersiz iş yüklemesi, resmi işlemleri yavaşlatması, öğretmenler arasında kıyaslama yapması, gereğinden fazla denetleme yapması, öğretmenler arasında adaletsiz davranışlar sergilenmesi, sürekli başarı beklentisi, ders programına ve işlenişine sürekli müdahale etmesi, ek ders çizelgesinin gösterilmemesi, psikolojik şiddet (aşağılama, hakaret), öğretmenin yaptığı işi beğenmeme, ayırım yapma, değersiz hissettirme sayılmıştır. Karaca Işık ve İnegöl (2023) de, ciddiye almama, performansı görmezden gelme, fazla iş yükü verme gibi benzer sonuçlar bulmuştur. Çelebi ve Taşçı (2014), öğretmenlere uygulanan mobbing davranışlarını aşırı kontrol, görmezden gelme, sözlü tehdit, aşağılama, küçümseme, iş yükleme, özlük haklarını yok sayma, bu çalışmadaki sonuçlara ek olarak görevden alma ve cinsel istismar olarak belirlemiştir. Karavardar (2010), farklı olarak kızdırma, moral bozma, iş dışı ek iş yüklenmesi, sorumluluk alanlarının çalışanlara sorulmadan değiştirilmesi, bitmesi olanaksız iş yükleme sonuçlarını vermiştir.

Sınıf öğretmenlerinin, mobbing davranışı karşısında tepkileri aktif ve pasif olarak kategorilenmiştir. Öğretmenlerin bazıları mobbing karşısında; MEB'den destek istemek, konuşarak çözmek, üst makamlara bildirerek destek istemek, sendikalardan destek istemek gibi aktif tepki gösterirken bazıları ise; susmak, gergin ve öfkeli olmak, mesleğinden soğumak, bilinçsizlikten itaat etme, sinme davranışı gösterme gibi davranışlar göstermekte, yapılanları kendi içinde büyüterek kendine zarar vermektedir. Baş etme mekanizmalarını araştıran çalışmalarda benzer sonuçlar görülmekle birlikte, zorbaya itaat etme, meslektaşların hoşuna gitmeye çalışma, kaçınma gibi ek davranışlar da görülmektedir (Çelebi ve Taşçı, 2014). Karavardar (2010), sosyal haklarını arama, psikolojik sağlamlık gücünü arttırma, stresle başa çıkma yollarını kullanma olarak belirtmiştir. Karaca Işık ve İnegöl (2023), görmezden gelme, taviz vermek, haklarını savunmak mekanizmalarının daha çok kullanıldığını belirtmiştir.

Öğretmenlerin, kendi algılarına göre mobbing davranışının öğretmenler üzerindeki etkisi psikolojik ve çevreye olan somut etkiler olmak üzere iki kategoride toplanmıştır. Psikolojik etkiler içinde, yıpranma, isteksiz olma, başarılarının düşmesi, moralinin bozulması, özgüveninin sarsılması, gergin ve öfkeli olması, sürekli kendini yemesi, sürekli maruz kaldığı konuları düşünmesi ve dalgın olması sayılmıştır. Çevreye olan somut etkileri içinde ise okula, derse ve öğrencilere olumsuz yansıma, ailesine ve çevresine olumsuz yansıma, öğrencileri ile sağlıklı bağ kuramama, dikkatsiz ve umursamaz olma, derse adapte olamama, ders motivasyonunun düşmesi, verimsiz olma bulunmaktadır. Çelebi ve Taşçı (2014), mobbingin mağdur öğretmenler üzerindeki etkilerini bu çalışmayla paralel olarak huzursuzluk, motivasyon sorunları, sessizlik, tükenmişlik, stres, özgüvenin azalması, tedirgin olma ve sosyal sağlık ve aile yaşantısını olumsuz yönde etkileme şeklinde belirtmiştir.

Öğretmenlerin mobbinge maruz kalmaması için yapılması gerekenlere dair öneriler ise öğretmene öneriler idare ve okula öneriler ve MEB'e öneriler başlıkları altında toplanmıştır. Öğretmene olan öneriler içinde her söyleneni dikkate almaması gerektiği, ilişkilerinde seviyeyi koruması gerektiği, veliyle çatışma yerine işbirliği sağlaması gerektiği, mesleki bilgi ve donanımlarının tam olması gerektiği ve yasal haklarını bilmesi gerektiği ifade edilmiştir. İdarenin öğretmene yapılan mobbing davranışlarını önleyebilmesi için veliye sınırları açık ve net bir şekilde belirtmesi, adaletli olması, öğretmenler arası ilişkilerin güçlendirilmesini sağlaması, sosyal etkinliklerin artırılmasını sağlaması gerektiği önerilmektedir. MEB'e ise idarenin liyakatle seçilmesinde dikkatli olması, yasal alt zemin artırılması, sözleşmeli öğretmen statüsünün kaldırılması, aday öğretmene not verme usulünün kaldırılması önerileri getirilmiştir. Çelebi ve Taşçı (2014) çalışmasında yönetici atama sisteminin düzenlenmesi, meslektaşlar arası açık iletişim kurma, mesafeli olma, yönetmelik ve hakları iyi bilme gibi benzer öneriler sunulmakla birlikte psikolojik teste tabi tutma, empati yapma, psikolojinin güçlendirilmesi görüşlerine de yer verilmiştir.

Bu çalışma, öğretmenlerin mobbing davranışına maruz kaldığını ve olumsuz etkilendiğini ortaya koymaktadır. Öğretmenlere yönelik yapılan mobbing davranışlarıyla ilgili çalışmaların boyutlarının ortaya koyularak çözüm yolları üretmek için etkili yollar bulmak için daha fazla ayrıntılı çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Alkan, E. (2011). Yıldırma davranışlarının beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin tükenmişliği üzerine etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Başar, M. A., & Dinçkal, E. (2019). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin maruz kaldıkları veli kaynaklı yıldırma davranışları. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 297-316.

- Çelebi, N. & Taşçı, G. (2014). Öğretmenlerin maruz kaldığı mobbing (yıldırma), Eğitim Ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama, (9), 43-65.
- Demir, Ö., & Şahin, S. (2022). Özel eğitim okulu yöneticilerinin çatışma stratejileri ile öğretmenlerin psikolojik yıldırma arasındaki ilişki, Milli Eğitim, 51(234), 1257-1280.
- Gökçe, A. T. (2006). İş yerinde yıldırma: Özel ve resmi ilköğretim okulu öğretmen ve yöneticileri üzerinde yapılan bir araştırma. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gündüz, H. B. & Yılmaz, Ö. (2008). Ortaöğretim kurumlarında mobbing (yıldırma) davranışlarına ilişkin öğretmen ve yönetici görüşleri (Düzce ili örneği). Milli Eğitim Dergisi, (179), 269-282.
- Işık, E. (2007). İşletmelerde mobbing uygulamaları ile iş stresi ilişkisine yönelik bir uygulama, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karaca Işık, F. & İnegöl, F. (2023). Öğretmenlerin mobbing (yıldırma) davranışlarına ilişkin görüşleri (Altıeylül ilçesi örneği), International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal, 9(73), 3933-3944.
- Karavardar, G. (2010). Psikolojik yıldırma ile bazı kişilik özellikleri arasındaki ilişki. e- Journal of New World Sciences Academy, 5(3), 212-233.
- Koç, M., & Bulut, U.H. (2009). Ortaöğretim öğretmenlerinde mobbing: cinsiyet yaş ve lise türü değişkenleri açısından incelenmesi, International Online Journal of Educational Sciences, 1 (1), 64 – 80
- Mamaç, M. (2019). Sınıf öğretmenlerinin mobbinge maruz kalma düzeyleri ile örgütsel adanmışlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, A. (2015). Öğretmenlerin psikolojik şiddet (mobbing) algıları istanbul ili anadolu yakasındaki imam-hatip ortaokullarında bir tarama, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pehlivan, A. (2002). İş yaşamında stres. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, M. (2017). Beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin psikolojik şiddete (mobbing) maruz kalma ile motivasyon düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.